

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEÎ TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMANĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 5.

SIBIIŪ, 15 MAIŪ 1891.

Anulŭ XXII.

CHARTA LUMIÎ (ORBIS PICTUS) DE CASTORIU, SÉŪ AȘA
NUMITA TABULA PEUTINGERIANA.

Tractatŭ istoricŭ, geograficŭ și criticŭ.

(Urmare).

IV. Rețeaua dela *Apula* până la *Ad aquas*.

Despre acéstă rețeauă lipsește la *Ortelius* orî și ce indicare, *Reichardus* o duce parte spre resăritŭ pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului*, apoi cam la mijloculŭ rețelei se îndreptă spre apusŭ și trecendŭ peste *Murășŭ* o continuă până la *Sarmisegethusa*, *H. Francke* din contră o începe dela *Sarmisegethusa* și o indică spre nordŭ până la *Apula*, totŭ astfelŭ porcede și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ dela *Sarmisegethusa*, ducendŭ rețeaua pe malulŭ stângŭ alŭ *Murășului* până aprópe de *Apula*, unde apoi trece pe malulŭ dreptŭ alŭ acestui rîu, totŭ astfelŭ și la *Goosz*, *Spruner* urméză lui *Reichardus*, *Froehner* se ia după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Droysen* după *Reichardus*, *Tocilescu* după „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, totŭ astfelŭ și *Xenopol*.

Blandiana: lipsește la *Ortelius*, la *Reichardus* se află pe malulŭ dreptŭ alŭ *Mureșului* aprópe de *Vințulŭ de josŭ*, la *H. Francke* lipsește, totŭ acolo o situéză și „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“, *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Spruner* totŭ cam acolo, la *Froehner* lipsește, la *Droysen* încă lipsește, *Tocilescu* după *Goosz* între *Geoagiulŭ de josŭ* și *Vurperŭ*, *Xenopol* cam totŭ pe acolo.

Ger Mihera: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o numesce *Germisera* și o pune dincolo de Mureșu ca proxima stațiune dela *Sarmisegethusa* lângă riulü *Streiü* pela *Călanü*, la *H. Francke* lipsesce, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ între *Délu-mare* și riulü *Șibotü*, *Goosz* din susü de *Mureșü* lângă *Cicmăü*, *Spruner* totü cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce, *Droysen* după *Goosz* lângă *Cicmăü*, *Tocilescu* totü după *Goosz* lângă *Cicmăü*, *Xenopol* 'i dice *Zermigira* și o situéză la *Călanü*.

Petris: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la gura *Streiului*, la *H. Francke* lipsesce, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ seü între *Babolna* și *Rapoldulü-mare* seü între *Turdașü* și *Badü*, *Goosz* între *Călanulü-micü* și *Cicmăü*, *Spruner* la gura *Streiului*, la *Froehner* lipsesce, la *Droysen* încă lipsesce, *Tocilescu* după *Goosz* între *Călanü* și *Cicmăü*, la *Xenopol* lipsesce.

Ad-aquas: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află pe malulü dreptü alü Mureșului la gura *Streiului*, *H. Francke* o pune în comitatulü *Hont* lângă *Giögiu* și *Sântu*. „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Călanü*, *Goosz* totü acolo, *Spruner* totü acolo, *Froehner* după *Reichardus* la gura *Streiului*, la *Droysen* lipsesce, *Tocilescu* la *Călanü*, *Xenopol* totü cam acolo. Mai aflămü în „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ următórea notiță: *Griselini* crede, că *Ad-aquas* arü fi lângă *Meadia*, *Frydwalsky* la *Arancut*, nu de parte de Clujü, *Tröster* și *Timon* o punü între *Clușü* și *Gherla*, *Benkö* la *Hevisz*, *Sulzer* în Muntenia lângă *Curtea de Argeșü*; *Pechy* pe muncelulü *Grădiștei*, ear altü la alte locurü; *Mannert* însă o caută cu dreptü cuvëntü între *Hațegü* și *Uiedóra*, deși ca streinü nu avea nici cunoscință despre esistența unorü ape minerale împrejurulü acestorü locurü.

V. Rețéna dela *Apula* până la *Porolisso*.

La *Ortelius* nu se află nici o indicare asupra acesteï rețele; *Reichardus* o trage dreptü spre *nordü*, trecëndü pe

valea *Someşului* şi încetându cu dânsa cam pe la marginea Transilvană; *H. Francke* o îndreptă dela *Apula (Alba-Iulia)* spre *Turda* către *Cluşiă*, apoi o continuă până la *Porolisso*, în părțile Carpaților, locuite de *Bastarni*, ear dela *Turda* se desparte altă rută în dreapta spre ostu peste *Mureşu* către *M.-Oşorheiă*, vechia colonie *Napoca*; totu cam asemenea o indică şi „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ continuându-o încă şi mai departe, dincolo de *M.-Oşorheiă*; *Goosz* încă indică direcțiunea acésta; *Spruner* se ține pe lângă *Mureşu* până aprópe de isvórele *Tissei*, apoi trece în valea acestu riú şi o continuă dincolo de marginea Transilvaniei; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* caută să ajungă până la riulú *Tissa*; *Tocilescu* o duce dela *Alba-Iulia* peste *Cluşiă* la *Moişgradü*; *Xenopol* cam totu în direcțiunea acésta.

Să vedemú acuma cum suntu stațiunile şi castrele situate.

Brucla: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* se află cam pela *Aiudü*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune la gura *Térnavelorü*, *Goosz* lângă *Aiudü*, către *Teiuşü*; *Spruner* totu cam pe acolo; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Aiudü*, *Tocilescu* totu acolo; *Xenopol* totu acolo.

Salinis: lipsesce la *Ortelius*, *Reichardus* o pune la *Vinţulü de susü*; *H. Francke* la *Turda*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ totu acolo; *Goosz* la *Vinţulü de susü*, *Spruner* la *Turda*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Tocilescu* la *Vinţulü de susü*; *Xenopol* totu acolo.

Patavissa: *Ortelius* o numesce *Patrovissa* şi o pune pe malulú dreptu alú *Mureşului*; *Reichardus* la *Turda*; la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Uióra*; *Goosz* la *Turda*; *Spruner* la *Vinţulü de susü*; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Turda*; *Xenopol* totu acolo.

Napoca: *Ortelius* o pune lângă unú confluenţe fără nume probabilú alú *Someşului*; *Reichardus* o numesce *Napoca*

Colonis și o situéză la *Clușiü*, *H. Francke* la *M.-Oșorheiü*; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ după *Mannert* la gura rîului *Nireșteü*. *Goosz* la *Clușiü*, *Spruner* pe malulü stângü alü *Mureșului* la *M.-Oșorheiü*; la *Froehner* lipsesce; *Droysen* la *Clușiü*, totü acolo și *Tocilescu*, *Xenopol* totü acolo.

Optatiana: lipsesce la *Ortelius*; *Reichardus* o pune la *Gherla*; la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ lângă satulü *Gilăü*; *Goosz* totü acolo; *Spruner* la *Reghinulü săsescü*, la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Tocilescu* o situéză la satulü *Gilăü*, *Xenopol* totü acolo.

Largiana: lipsesce la *Ortelius*; la *Reichardus* e situată la *Deeșü*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Reghinulü săsescü*, *Goosz* la *Zutari*, *Xenopol* totü acolo.

Cersie: lipsesce la *Ortelius*; *Reichardus* o pune pela *Lăpușutü ung.*, la *H. Francke* lipsesce; „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ la *Ungurașü*, *Goosz* totü acolo; *Spruner* la *Bistrița*; la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* încă lipsesce; *Goosz* la *Ungurașü*; *Xenopol* totü acolo.

Porolisso: la *Ortelius* se află situată în nordulü *Transilvaniei* nu departe de *Mureșü*; la *Reichardus* e situată pe la *Șomecuta mare*; *H. Francke* dice că s'arü afla în părțile nordice în țera *Bastarnilorü*, „*Archiv für siebenbürgische Landeskunde*“ o pune în apropierea *Mureșului*, pe drumulü cătră *pasulü Ghimeșü*; *Goosz* după *Torma* lângă *Moigradü*; *Spruner* pe malulü dreptü alü *Tissei*, la *Froehner* lipsesce; la *Droysen* lângă *Deeșü*, *Tocilescu* după *Goosz* la *Moigradü*, *Xenopol* totü acolo.

Încheiändü șirulü castrelorü și stațiunilorü de pe teritorulü *Daciei Traiane*, constatămü încă odată marea diferență de păreri și nesiguranță a suscitaților autori cu privire la partea cea mai mare a acelorü castre, etc.

Fiă chiar numai în forma unei ipoteze nouă, noi încă vomü cerca a staveri totü aceste castre și stațiuni de pe te-

ritorul Daciei Traiane pe charta escelentă a statului majoră austriacă servindu-ne ca cinosură: *a)* riurile și stațiunile, a căroră pozițiune este deja bine staverită și nedubitabilă; *b)* distanțele, însemnate pe lângă diferitele stațiuni a tab. peut. *c)* situațiunea *generală* a diferitelor rețele și cea locală a resp. stațiuni; *d)* alte momente importante și considerațiuni, cari ni se obtrud la cercetările noastre.

Încâtă despre distanțe ne asigură dlă Dr. *Miller*, că dênsele cu puține escepțiuni ară fi exacte; noi ca să ne convingemă despre acésta, amă cercetată distanțele între *Constantinopolea*, *Filipopolea*, *Adrianopolea* și *Naiisos* (*Nișulă de astăđi*), orașe cari în decursulă vécuriloră puțină 'și voră fi strămutată pozițiunea, și ne-amă convinsă pe deplină despre esactitatea distanțeloră; apoi amă sumisată distanțele între *Dorostoră* (*Drostioră* = *Silistria de astăđi*) și *fluv. Esco* (*Isker de astăđi*) și le-amă aflată totă atâtă de exacte; decă putemă să fimă linisciți în acésta privință la cercetările noastre de pe teritorulă Daciei Traiane.

Luămă așa dară încă odată I-a rețeuă dela Lederata până la Tiviscum în cercetarea noastră.

Aicea ni se părea necesară, pentru fixarea pozițiunei a stațiunei *Lederata* a ne căuta undeva ună locă, care se pôte privi ca exactă și nestrămutaveră atâtă pe charta lui *Castoriă*, câtă și pe cea a *statului majoră austr.* și într'adeveră nici nu avemă a ne depărta prea multă, căci eată în nemijlocita apropiere de *Lederata* și despărțită de acésta stațiune numai prin staț. *Viminatium*, aflămă riulă *Margum*, a căruă gură probabilă că nu va fi suferită pre lângă totă lunga durata a vécuriloră prea însemnate strămutări.

Riulă *Margum* de pe charta lui *Cast.* este fără îndoelă *Morava* de astăđi de pe charta *stat. maj. austr.* și noi așadară amă și căștigată deja pe ambele charte ună locă comună și esactă, de unde apoi vomă putea să urmămă rețeuă din cestiune mai departe.

Dela *Margum* până la *Viminatium* distanța este de 10 mile rom. = 14.8 kilom.; totu atâta face și distanța pe charta stat. maj. austr. dela gura râului *Morava* séu mai bine ținut, dela satul *Kulic* lângă vărsarea *Moravei* în *Dunăre* până la satul *Costolaț*; dela *Viminatium* până la *Lederata* a chartei lui *Cast.* încă sîntu 10 m. r. = 14.8 kilom. ceea-ce corespunde pe deplin cu respanta între *Costolaț* și satul *Rama* de pe charta stat. maj. astfel, încatu noi cu tota precisiunea putem privi *Rama* de fosta stațiune *Lederata* a strămoșilor noștri; remășițele de fortificațiunii romane cari se află lângă *Rama* ne confirmă aserțiunea noastră pe deplin.

Așa dară lângă satul *Rama* a fostu una din cele trei trecătoare peste *Dunăre* a Romanilor din *Moesia* în *Dacia* *Traiană*; dincolo de *Rama*, pe malul stîng al *Dunării* se află satul *Palanca veche*; în fața acestui sat, pe albia *Dunării* se vedu încă remășițe de fortificări, ale căroru fundamente sîntu fără îndoelă de origine romană.

Amu arătat deja la altu loc, că părerile despre rețeaua acesta dela *Lederata* până la *Tiviscum* nu sîntu de acord, unii dintre scriitorii voru să-î dea direcțiunea spre *Timișóra* și se rađimă pre lângă asemănarea numelui *Tiviscum* = *Timișóra* pre împrejurarea caracteristică, că acesta rețeauă nu apare încopciată cu alta rețeauă ci se curma cu staț. *Tiviscum*, precând o altă parte a scrutaților, basați pe împrejurarea, ca în a două rețeauă, care purcede dela *Falatis* preste *Tierna*, spre *Sarmatege*, încă se află o stațiune cu numele *Tiviscum* e de părere, că amêndoue aceste numiri s'arū referi la una și aceeași și adecă la cea din urmă stațiune, și așa dară caută să-î dea rețelei din cestiune o direcțiune cu totu spre *Tiviscum* din rețeaua a două.

Și întru adevăr; decă ne amu lua după părerea cea d'ânteu, apoi par-că dênșii arū avea dreptu; căci dela *Lederata* (*Rama*) într'o depărtare de 12 m. rom. = 17.8 kilom. ajungemū foarte bine la satul *Straja* (*Lagerdorf*) de astăzi, pe carele pentru pozițiunea sa cu totu dreptulū 'lū putemū

privi de unŭ locŭ strategicŭ și unde adeseorŭ s'au întemplatŭ lupte și bătălii, punendŭ aicea stațiunea romană *Apud fluvium*. Dela *Straja* ajungemŭ în o depărtare totŭ de 12 m. r. = 17.8 kilom. la orașulŭ *Verșetulŭ* de astăzi, cunoscutŭ prin descoperirile de remășițe romane ale Dluŭ *Torma*, și prin turnulŭ înaltŭ din dealulŭ d'asupra orașuluiŭ, ale cărui ziduri din fundamentŭ ne arată fără îndoelă unŭ tipŭ de zidire romană ; și astfelŭ amŭ putea să punemŭ aicea staț. rom. *Arcidava*.

Nu tocmaiŭ prea departe de *Verșetulŭ*, lângă *Jama mică* (*klein Zsám*) începe unŭ valŭ romanŭ, carele continuândŭ dincolo de râulŭ *Bîrzava*, ajunge până la râulŭ *Timișŭ*, ear noi amŭ putea fôrte bine să punemŭ lângă satulŭ *Germanŭ* vechiulŭ *Centum putea*, ear lângă mănăstirea *St. Georgiu* stațiunea romană *Berzovia*, apoi în apropierea satuluiŭ *Iebeli* vechiulŭ *Azizis*, în loculŭ satuluiŭ *Șagŭ* stațiunea *Caput Bubali* și în fine în loculŭ *Timișorei* castrulŭ *Tiviscum*, distanțele concordéză de minune cu cele de pe charta lui *Castorin*, și decă luămŭ în considerare, că la capătulŭ rețelei se află încă și astăzi o cetate de primulŭ rangŭ, apoi arŭ trebui să le dămŭ dreptŭ susținătorilorŭ acestei ipoteze și să le acceptămŭ direcțiunea rețelei propuse de dênșii.

Din întemplare avemŭ însă asupra acestei rețele o notiță, a cărei autenticitate trebuie recunoscută chiar și din partea spriginitorilorŭ primei ipoteze debordându-o pe acêsta din urmă cu-desevêrșire. Împaratorele Traianŭ de eternă memoriă, însuși ne indică direcțiunea acestei rețele. Din comentările lui asupra resbóielorŭ dacice, purtate de dênșulŭ cu atâta glorie, ne-au remasŭ adecă ca prin minune puținele cuvinte, referitóre tocmaiŭ la acêsta rețeuă: „*inde Berzobis, deinde Azizis processuam*.”

Că *Berzobis* trebuie să fie o stațiune situată lângă râulŭ *Berzovia* = *Bîrzava* de astăzi, nu suferă nici o îndoelă, ear la care locŭ lângă acestŭ rîu arŭ trebui căutatŭ numitulŭ castru, pôte că ne-arŭ căusa unele greutăți decă cumva nu amŭ afla cu ajutorulŭ următorei stațiuni *Azizis* vre-o indicațiune mai

esactă, și într'adevăr această stațiune ne vine câtă de bine întru ajutoră.

Sciută este ca „*Izis*“ la egipteni se numea și „*Azizis*“ „*Osiris*“ și „*Iziris*“; într'o depărtare de două ore d'aceia, de Reșița, se află ună sată locuită de Români și numită de dênșii: *Izirișă* (nemț. Ezeresch). Identitatea sinonimă între *Azizis* și *Iziris*, apoi asemenarea acestui din urmă cu numele satului ne îndemnă a lua satulă *Izirișă* ca punctă de mâ-necare pentru cercetările nôstre, și a căuta d'aci o legătură cu riulă *Bêrzava*.

Distanța între *Azizis* resp. *Iziris* și *Berzovia* are pe charta lui *Castoriu* 12 m. r. = 17.8. kilom., această distanță măsurată pe charta *stat. maj.* dela satulă *Izirișă* cătră riulă *Berzava*, unde fără îndoelă trebuie să căutămă *Berzobis*, o nimerimă d'adrepulă în *Jidovină*, ună sată locuită și astăzi de Români. Că acolo unde se află astăzi satulă *Jidovina* a fostă mai înainte ună *castrum* romană, ne dovedescă o mulțime de zidiri de o provenință neîndoiosă romană, de fundamente, de băi etc. și consimtă și alți archeologi și scrutători, dintrăcestia și ilustrulă învățatū dlă *Torma*, a se staveri aicea *castrum Berzobis*.

Astfelū amă fi aflată locurile amânduorū stațiunii romane *Berzobis* și *Azizis*, amintite în comentariile divului Traiană, la cele dăe sate românesci, *Jidovinulă* și *Izirișulă*; ear dăcă le împreunămă unulă cu celalaltă și privimă la situațiunea loră geografică, vomă constata ușoră, că conducerea mai departe a rețelei dela *Azizis* = *Iziris* nu ne îndreptă spre *Timișora* ci spre *Caransebeșă* respective spre resăritū seū spre concurgerea riulă *Bistra* cu *Timișulă*, unde trebuie să căutămă castrulă *Tiviscum*.

Între *Azizis* și *Tiviscum* se află stațiunea romană *Caput Bubali*, 4 m. r. = 5.9 kilom. dela *Azizis*, și 10 m. r. = 14.8 kilo dela *Tiviscum*, mesurândū distanța d'ântăiū dela *Azizis* = *Izirișă* spre *Tiviscum* într'oparte, ear cea a doua dela *Tiviscum* = *gura Bistrăi* spre *Azizis* = *Izirișă* întrăltă

parte, convenimă cu amândouă distanțele la satul românesc *Brebulă* și deși aici, încâtă scimă noi, nu s'a dată de nici o urmă de remășițe romane, totuși noi credemă, că undeva în prejurulă acestui sată trebuie să căutămă staț. romană *Caput Bubali*, de ôre-ce chiar în apropierea satului *Brebulă* se află o culme cu numele *Telva Bobului*.

Să ne întôrcemă acuma încă odată spre *Berzovia* séu *Jidovinulă* de astăđi și să căutămă a întocmi o legătură cu staț. rom. *Lederata (Rama)* spre a restabili apoi rețéua întregă *Lederata — Tiviscum*. Până mai deunăđi cercărilă acestea erau, durere, zădarnice și adeseoră obosiamă în mesurări și combinări de pe charta *statuluiă majoră* desperândă la ajungerea unui rezultată satisfăcătoră, până-ce „Fôia diecesană“, care apare la Caransebeșă, în Nr. 38 din 18/30 Septemvre 1888 ne surprinse cu următórea notiță:

„Stațiunea romană *Centum Putea* era multă căutată de istorici și archeologi, se pare a se fi descoperită în apropierea (cătră Nordă) a comunei *Surduculă-mare* în comitatulă *Carasă-Severină*. Acestă stațiune forméză ună quadrată de 200 pași în lungimea unei lături și este împresurată și astăđi de ună șanță de 2 metri de înaltă. Cărămidiile romane aflate califică loculă de o întăritură romană; fundamente de case nu se vedă, dar decă s'ară întreprinde săpături, e verosimilă, că se voră descoperi și fundamente. Stațiunea se vede, că n'a avută o deosebită însemnătate. Părți ale călei romane s'au aflată încă bine conservate. Îndepărtarea dela comuna *Jidovină (Berzovia)* până la *Centum Putea* corăspunde precisă cu îndepărtarea ce o aflămă în tabula numită *Peutingeriană* între aceste două locuri. Ce se atinge de numirea stațiunei *Centum-Putea* (o sută de puțuri), nu este eschisă, că pe timpulă Romaniloră fiindă regiunea acestă încongiurată de pădură seculare, voră fi esistată multe fântâni în apropierea ei. La esistința remășițeloră acestui castru romană a atrasă atențiunea raportorului provisorulă bunului *Surduculă mare*, dl *Wagner*. Avisă istoriografiloră și archeologiloră.

Până aci „Fóia diecesană“ și într'adevărú dlú *Wagner* nu numai că și-a câștigatú dreptulú la recunoștința scriitorilorú prin acéstă descoperire a stațiunei romane, ci ni-a datú și nouă posibilitatea de a urma continuarea acestei rețele, de a afla mai ușorú stațiunea proximă *Arcidava* și de a staveri situațiunea ei.

Distanța dela *Berzobis* (*Jidoviní*) până la *Centum Putea* (*Surduculú-mare*) e de 12 m. r. = 17.8 kilom. și consună perfectú cu depártarea acestorú doué comuní de pe *charta statulú m.*

Centum Putea (*Surduculú-mare*) se află situată pe valea *Cernoveșulú*, care se vérsă la *Váradia* în *Cárașulú* și étă, că și distanța între *Surduculú-mare* și *Váradia* e întocma atátú de mare, ca și între *Centum Putea* și *Arcidava* de pe *charta lui Castoriu*, adecă 12 m. r. = 17.8 kilom. Dl Dr. *Valeriu Olariu*, care a petrecutú mai multí aní în comuna *Váradia* ca medicú cercualú, ne asigură, că acolo s'arú afla urme și resturí de origine romană, apoi s'arú fi aflatú adeseorí și monete romane, între carí chiar nu de multú și unú *aurcú* a lui Traianú, pe carele elú însuși l'a véđutú.

Precum că *Arcidava* numai la *Váradia* și nicăiri altú undeva trebuie căutatú, ni se dovedesce chiar prin o privire fugitivă asupra *chartei stat. maj.* Vechia *Lederata* era situată în fața gurei *Cárașulú* în *Dunăre*. *Váradia* (*Arcidava*) încă e situată lângă *Cárașú* séú mai bine la vérsarea *Cernoveșulú* în *Cárașú*; distanța dela *Lederata* până la *Arcidava* e de 2×12 m. r. = 17.8 kilom. și consună pe deplinú cu depártarea între *Rama* și *Váradia* de astăđi.

Privindú mai de aprópe direcțiunea rețelei întregi, aflámú ușorú tendința úrmată de strămoșii nostri prin acéstă direcțiune, adecă a staveri cea mai dreaptă și mai ușorá legăturá între ríurile cele mai însemnate *Dunărea*, *Cárașulú*, *Berzava*, *Poganiciulú* și *Timișulú* carí curgú între *Lederata* și *Tiviscum*. Noi sântemú convinși, că *Ímpératulú Traianú* chiar astăđi,

după două mii de ani, n'arū putea să ia altă cale, decâtū totū cea veche peste *Văradia*, *Surduculū-mare*, *Fidoviniū*, *Izirişū* şi *Brebulū* spre *Tiviscum* (*Caransebeşū*); pe la *Verşeţū* arū face o ocolitură mare; ear din susū de *Văradia* mai spre resăritū arū fi constrinsū să trecă peste munţi înalţi cu greutateşi considerabile.

Fie-care staţiune era situată la gura rîurilor, eraū aşa dară locuri de pausare pentru legiunile romane în mersul lorū şi trebuia în prima linie să se aibă grijă de apă pentru ómeni, cai etc.

Ne mai remâne pe acēsta reţeuă staţiunea *Apud fluvium*, care după părerea nōstra arū trebui căutată la satulū *Cruciţa* lângă *Biserica-albă*, corespunđendū chiar şi distanţele cu 12 m. r. = 17.8 kilom. atātū până la *Lederata-Rama* câtū şi până la *Arcidava-Văradia*.

(Va urma).

P. Broştēnū.

DE UNDE A ÎNTRATŪ POVESTEA LUŪ „ARGHIR“ ÎN LITERATURA MAGHIARĂ.

Nu arareorī vedemū, cum produse poetice ale unui poporū străbatū la altū poporū, unde prin atingere cu elemente înrudite se contopescū, primindū o nouă formă, séu neaflândū elemente înrudite, ele chiar neschimbate se străcură până în cele mai de josū păturī ale mulţimī. Şi la popóre, carī de veacurī locuescū pe acelaşi petecū de pământū, cum sūntū Ungurī cu Romāniī, o astfelū de influinţă, ba chiar împrumutare reciprocă, mai alesū din sfera poesiei populare, e unū lucru prea firescū. Venindū în urmă istoriculū literarū se deosebescă produsele împrumutate de cele originale, *se purifice literatura*, ca astfelū să se pótă cunósce din ea adeveratulū spiritū alū unui poporū, *aşa numitulū spiritū naţionalū*, — elū dă peste părţi de acele, pe carī trebuie se le însemneze cu semnulū întrebării, nesciindū cum şi de unde sūntū împrumutate: istoria literaturī încă 'şi are problemele sale.

Ună astfel de problemă formeză și povestea lui Arghir, astăzi „bună comună“ ală poporului românesc și celă un-guresc. Care a împrumutată dela celalaltă?

În limba maghiară acésta poveste, a apărutū de sub tiparū, în formă de poezie deja în secolulū alū XVII de nu în alū XVI și anume de *Albert Gergei*. În limba română a apărutū numai la începutulū secolului nostru, de *Ioanū Baracū*, și fără îndoială tradusă și prelucrată după Gergei. Stândū lucrulū astfelū, istoricii maghiari nici nu 'și mai batū capulū, că de unde avemū noi Românii povestea acésta, — hotărītū dela Ungurī prin traducerea lui Baracū. Acésta părere o vedemū susținută și de *profesorulū dela universitatea din Budapesta Dr. Gustav Heinrich*, în „*Budapesti Szemle*“ pro Augustū 1890. În punctulū acesta decī, Ungurīi nici nu mai stăū cu noi de vorbă.

Cu totulū alte greutăți le face întrebarea, de unde a împrumutatū Gergei povestea lui Arghir, căci cumcă nu e un-guréscă, acésta și Ungurīi o recunoscū. Gergei însuși ne spune, că elū a scosū acésta poveste dintr'o cronică italiană, celū puținū așa *putemū* înțelege cuvintele sale, căci elū țice în strofa a treia: „Unde a fostū cetatea lui Arghir nu știu, *din cronică însă cetescū*, că a fostū în țera ținelorū“. Ce felū de cronice erau acele, pe care le cetea elū, acésta, ni-o spune în strofa primă, elū țice: „Despre țeara ținelorū multe amū cetitū în cronice italiene, pe care le-amū tradusū în un-guresce. Acuma însă se vē povestescū despre pășaniile lui Arghir“.

Din aceste cuvinte ușorū amū putea deduce, că și istoria lui Arghir e scósă dintr'o cronică italiană. Deóre-ce însă acésta cronică până în țiuva de astăzi n'a putut-o afla nime nici pe celelalte, pe cari le-arū fi tradusū în un-guresce, avemū tótă dreptatea a trage la îndoială aceste enunțațiunī ale lui Gergei — tocmai precum o facū și Ungurīi.

Așa dară cestiunea, cum și de unde a întratū istoria lui Arghir în literatura maghiară e și astăzi încurcată, și

eū credū că va remănea încurcată până atunci, până când nu vomū cerceta mai de aprópe forma, în care se află acésta poveste la *Românŭ*. Dintr'o comparare între povestea romănescă și cea unгурescă aflămū mai ușorū isvorulū ei, decâtū prin căutarea după cronice italiene. Aceasta va fi problema noastră în cele următóre :

În anulū 1856 a apărutū în Berlinū o cãrticică : „Deutsche Volksmãrchen aus dem Sachsenlande in Siebenbũrgen“ von I. Haltrich. În nota din întroducere Haltrich đice : „E de regretatū că pe lângă tótă îndemnarea prin I. K. Schuller („Über die romanische Volkspoesie“) încã nu s'a aflatū nici unū romănū cultū. . . . ca se scótã la ivelã în modū scientificū și criticū tesaurile marī spirituale ale poporului romănū din poezie și poveste“ *).

De când a fãcutū Haltrich acésta imputare îndreptãțitã inteligenței române, multe s'aū schimbatū și pe terenulū acesta. Avemū ađi colecțiunī de poezī și povestī populare și se continuã mereū cu culegerea lorū. A le explica însă din punctū de vedere scientificū și criticū, e cu multū mai greu, anume din următórele motive : Cine s'a ocupatū numai în trecãtū cu poezia epicã a Romănilorū, acela a trebuitū se observe, că poezia nãstrã epicã, anume : *poveștile*, *baladele* și mai *alesū colindele* aū unū caracterū propriū lorū, întunecatū, aprópe misticū. Chiar și numele eroilor sũntū de totū curioúse, d. e. *Urga Murga*, *Serean* și *Diorian*, *Fata din Dafin*, *Delia Damian*, *Doi feți Cotofeți*, *Ileana Cosãndiana*, *Arghir* etc. Nime nu scia la începutū, ce se *începã cu astfelū de nume, de unde* se tragū și ce însemnãzã. Și póte în multe puncte amū fi și ađi în nedumerire, dacã n'ar fi venitū poporulū așã đicendū întru ajutorū învãțașilorū. Aceste povestī adecã aū însușirea, că aū produsū și producū ađi încã o mulțime de variante, așã că d. e. între cele 190 povești adunate de dlū Dr. Atanasie Marienescu abia sũntū 60—70 de sine stãtãtóre, celelalte sũntū tóte variante ale uneia seū alteia

*) V. „Doi feți Cotofeți“ de Dr. Atan. Marienescu în „Albina“ 1871.

dintre ele. Aceste variante ne dau cheia secretului, căci pe când în povestea originală multe părți sînt întunecate, neprecepte, pe atunci variantele ne lămuresc adese pe deplin în punctul acesta. Astfel a fost posibilul a statori *elementul constitutiv* din povestile românesce; acest element e *mitul greco-roman*.

Nu numai Români, chiar și streinii recunosc acesta. Frații Albert și Arthur Schott au publicat la 1854 o cärticică: „Wallachische Volksmärchen“, Stuttgart. În introducere se ȳice: „Poesiile străvechi ale unui popor, a cărui sörte e împletită cu a fraților din Italia și Grecia, află resunetü la tradițiile despre ȳei anticității*), etc. În punctul acesta putemü darä ȳice, că numai începe nici o discușiune. Numai asupra unei întrebări potü se fie divergințe de păreri, anume: cari părți din mitologie corespundü părților din poveste și viceversa, așa darä *nu a constata elementele mitice, ci a le întrebuiņa nimeritü*, eatä întrebarea. Și în privința acęsta, pe lângä alții meritele cele mai mari și le-a căști-gatü dlü Dr. Atanasie Marienescu.

Între povestile culese pännă acumü din graiulü poporului românü, istoria lui „Arghir și Ileana Cosanȳiană“ ocupä locul de frunte, ceea-ce se vede și din împrejurarea, că despre acęsta poveste cunöcemü pännă acum numai puținü decätü 21 de variante, cari se aflä pretutindęnea, pe unde locuescü Români: în Ungaria, Bucovina, România, Macedonia. În tóte aceste variante eroina se chiamä „Ileana“ sëü „Iana“, cu conumele „Sânȳiana“ sëü „Cosânȳiana“, ear eroulü „Arghir“ sëü „Petru“ sëü „Fëtü frumosü“. Cum de una și aceeași persónä obvine sub diferite numiri și ce însemnędä ele, vomü vedea mai târȳiu. De ocamdatä e de lipsä se cunöcemü, măcarü în liniamente generale, conținutulü acęstei povesti, și anume dupä cum ni-o povestesc Gergei și Baracü, căci dela ei vomü mäneca iaräși mai târȳiu.

Arghir e fulü celü mai tinëru alü unui împëratü puternicü, cu numele „Acletonü“. Acestü împëratü vede odatä

*) V. Atan. Marienescu I, c.

în grădina sa unŭ lucru nemaŭ pomenitŭ — unŭ pomŭ care
 ȕiua înfloreſce, nóptea rodesce ſi face mere, cari înſă totdeuna
 până în ȕiua disparŭ. Măniosŭ că nu póte ajunge se mă-
 nánce nici unŭ mărŭ, împĕratulŭ pune într'o séră păzitorŭ în
 grădină, ca se prindă pe hoțŭ. Dar ce se veȕi, diminéȕa
 'i află pe toȕi dormindŭ ſi mere ca în palmă. Luaȕi de scurtŭ,
 ei spunŭ că cătră ȕiorŭ a suflatŭ o bóre atătŭ de lină ſi
 dulce, încătŭ toȕi aŭ adormitŭ ca morȕi. Acum poruncesce
 împĕratulŭ se vină unŭ vrăjitorŭ, ca se-ŭ descopere acésta
 minune. Sosindŭ vrăjitorulŭ elŭ spune, că numai ficiorulŭ
 împĕratulŭ va putea deſtăinui aceſtŭ lucru, să se pună *elŭ*
 se păzescă. Aſa se ſi întĕmplă, feciorulŭ *celŭ mai mare*
 se pune la pândă — dar ſi pe elŭ îlŭ află diminéȕa dormindŭ.
 Totŭ aſa o păteſce ſi ficiorulŭ alŭ doilea. „Aici nu e lucru
 bunŭ“, iſi cugetă împĕratulŭ, ſi se hotăreſce se taie pomulŭ
 din rădăcinŭ. Atunci Arghir, fiulŭ celŭ mai micŭ se rógă
 s'elŭ mai laſe, ca se-ſi încerce ſi elŭ noroculŭ. „Fugŭ d'aci
 nesocotitul, ȕice împĕratulŭ, n'auȕi ce prăpăſtii spunŭ fraȕii
 teŭ, aici e lucru de vrăjŭ“. Arghir înſă nu curmă cu ru-
 garea, aſa că împĕratulŭ de milă de ſilă, 'i dă voia se pă-
 zească ſi elŭ. Arghir iſi ia arculŭ cu săgeȕile ſi merge în
 grădină. Elŭ vede îndată pomulŭ înflorindŭ, vede cum me-
 rele creſcŭ, se pârgueſcŭ, când eată 6 păuni că sbóră pe
 pomŭ, în urmă alŭ 7-lea, care se aſeȕă la capulŭ lui Arghir.
 Acesta îndată întinde mâna după elŭ, îlŭ prinde de piciorŭ,
 pe când ceilăȕi sbóră ſi se ducŭ. Deodată păunulŭ se dă
 peſte capŭ, începe a vorbi ſi, o minune! înaintea lui Arghir
 stă o fată cu pĕrulŭ de aurŭ frumoſă peſte mĕſură. Veȕi
 D-ta, fata era măiéſtră. — Arghir se uită la ea încremenitŭ,
 ear fata apropiindu-se de elŭ 'i spune, că o chiamă „*Leana*
Cosânȕiană“, că ea a săditŭ pomulŭ cu merele de aurŭ în
 grădină ſi că a venitŭ din țeara ei îndepărtată, ca se fie
 miréſa lui, căci aſtelŭ e ursita lorŭ, să se iubească amendoŭ.
 ſi aſa vorbindŭ ei ſi petrecĕndu-ſi cu deaceſte, adormŭ.

Într'aceea imperătésa ne mai avĕndŭ stĕmperŭ ca se audă
 ce a isprăvitŭ fiulŭ ei, trimite des de diminéȕă pe o beȕrână
 în grădină, se-ŭ aducă veſte. Veȕĕndŭ beȕrâna pĕrulŭ de

aurū alū fetei, taie pe nesimțite o viță din elū și fuge cu ea la împărătesa.

Acum se trezesce și Ileana și vedându-și pērulū schimositū începe a plānge. Înzădarū cércă Arghir se o mângăie, ea nu póte uita rușinea ce a pățit-o și e hotărită alū părăsi. Atunci se rógă Arghir se-î spună măcarū, unde se află cetatea ei, căci vrea se o caute acolo. Ear fata 'i respunde: „Ce folosū de ți-așū și spune, căci până la *Cetatea neagră* nu póte străbate puiū de omū“. Cu aceste se avēntă în vėzduhū și sbórá.

Georgiu Poppū.

(Va urma).

STUDIU FILOLOGICŪ.

(Fine).

D) Cac în nume de animale însēmă naltū, mare, lungū, lungurețū.

Animale, a cărorū picióre sūntū înalte, séu a cărorū grumazū e lungū și pentru acēsta în structura trupulū capēta atare înălțime față de altū felū de animale; séu animale, a cărorū capū e lungū în proporțiune cu trupulū, séu a cărorū trupū e lungū.

a) Paseri. Kex. gr. o pasere de mare, înaltă; ciconia lat. la noi cocostărcū și barză; cicognia ital. cigogne fr. ciguēna span. Ciguēno sp. bărbātușulū stărculū (nemț. Storch, mai susū amū vorbitū de rădăcina *dar = tar*, munte, naltū, mare); ung. czakó, golya, și gagó; la noi catră stărcū s'a adausū *Coco*, decī *cocostărcū*, unde *coco* apare ca adj. însemnândū: mare, naltū, ca și în: *Cocobasilei*.

Cocorū rom., grues lat., Kranich nemț. Dict. Ac. R. dice, că e pasere cu picióre fórte mari; femininulū *cocóra*; csiga ung. (ciga) și daru. Bărbatulū naltū și subțire — prin metaforă — la noi se dice: e ca unū cocorū, ca unū cocostărcū. Aceste paseri pășescū cu atare demnitate, fală; de aci la noi verbulū: *a se cocori* adecă a se falosi, a se mări, a se îngâmfă.

Kyknos la greci, cygnus la latinī, lebeda la noi. e paserea cea mai mare dintre paserile nōstre de apă, și cu grumazulū, după proporțiunea trupulū, fórte lungū. Cieno și cigno ital. cygne fr.

b) Pesci și amfibii. Caciugă rom. unū pesce ce se ține de genulū acipenser, cu nasū respective capū lungurețū în proporțiune cu trupulū, séu cu capulū altorū pesci. ung. kőcsőge, la Românii dincolo de Carpați se numesce și: cega, cigă, la Slavī keciga, la Serbi ciga; lat. tursio nem. Stör (aci revenirămū la rădăcina *dar, tar*, ca la stărcū etc). La Italiani se află unū pesce: aciuga (unde

a e pusă înainte); la Unguri csik (cic) e țpară, pesce subțire și lungă. Cacho span. (cacio) ună pesce de rău; cachuello și choco span. nesce feluri de pesci; Cacachalo nemț. Pottfisch, ung. hosszu fejű fizetér.

Kigyó ung. (chigyo) șerpe; Cocadriz și cocodriz și cocodrillo span. crocodilul (în *cro*, *car* precum amă mai atinsă, capul, *mai* cu toate înțelesurile lui *cac*.) Crocodilul asemenea are un cap lung și mare.

E) *Cac* înseamnă totu ce e ascuțit.

Ună vârfă ascuțită p. e. la acul, la săgătă, la spine, — ună cuțită și de soiulă acestora.

a) *Plante*. Kaktus e o flóre, carea are spină. Acacia (bagrină) e ună arbore spinosă; Kakics ung. ună soiă de spină, și altele.

b) *La paseri*. Cică și ciocă rom. nasulă seă gura paseri. Pasere galbenă 'n *ciocă*, rău mi-ai cântat de noroc. Acțiunea ciocului e *ciocnire*, de aci paserea *ciocnitore* la noi, carea cu ciocul ciocnesce în arbori. Când paserea mănă, se dice: *Ciugulire*, adecă pigulire; *ciug* din ciocă, se dice și *ciuguire*; mână gănele, căci ciugulesc crastaveții; s'au coptă struguri, dar 'i ciugulesc paserile. Hăher nemț. o pasere, carea trăiesce din ghindă, din jiră, alune etc. eară e ună felă de ciocnitore; *häh* = *cac*, pentrucă c trece în *h*.

c) *La instrumente*. Ciocană, instrumentul de feră, la ună capetă de regulă cu vârfă, ca ciocul de pasere; uneori în locul de vârfă cu formă de securită. Csákány ung. (ciacani) în asemenea formă, aculă cu vârfă ca ciocă, aculă cu securită. La noi ciocanul are mânerul scurt, la ung. csákány e băgat într'o bătă și se folosesc și ca bătă de preumblare, cealaltă parte seă capetă a ciocanului e lată și aculă pătrată aculă rotund. Verbulă e: *ciocănire*, a bate cu ciocanul. Ciocană se numesc și cocianul de cucuruză, după ce s'a curățit de bômbe; inima de curechiă (varză) după ce s'au tăiat frunțele, pentrucă au o formă de ciocană, la vârfă e subțire, la capă e mai lată, mai grosă; cogollo span. ciocană. Cacciatoja ital. ciocană, pisăzătoră de feră cachar span. a sparge în dărăbele; cachada sp. ciocnitoră cu un instrument în capă; chuchurrar, span. cu ciocanulă a face mărunț; choque fr. pisăzător, choquer fr. a ciocni; choc fr. ciocnitoră; *ciocnire* rom. a ciocni p. e. oă cu oă; apoi ciocnire a lovi; a se ciocni armata cu armata în luptă; gag în sanscrită, ciocnire, lovire, luptare. Chocar span. a se ciocni, a se lovi; apoi: a lovi, a vătama. Chocador span. o persônă, ori obiectă, ce se ciocnesce cu altulă; apoi ciocnitoră; coceador sp. calulă, carele lovesce cu picioarele.

d) *Cac* = vârfă și tăișă ascuțită. Cacumen lat. cacume ital. vârfă de ceva ce e ascuțit p. e. de sulită, de săgătă de cuțit etc. cocuzzo ital. vârfă dela ceva ascuțit; cocca ital. săgătă, coccare a pune săgăta în arcă; kákat ung. ună cuiă la plugă; cachetas sp. dintă dela bravă; coche fr. cochoire fr. cuțit; coche fr. tăișă; cochillo și cu-

chillo span. vërfü, colțü, cuțtütü. Cocle sp. harpună, cogechea sp. secerișü ; cogujon și cugujon sp. colțulü dela ceva (colțulü asemenea are conceptulü de ascuțtütü, e din o rădăcină cu latinulü culter, cuțtütü); cuchilla sp. cuțitütü, securiță, spadă; gente dela cuchilla span. măcelariü; — cuchillada sp. tăiätură și lovitură cu unü instrumentü; cuchillico sp. cuțitelü, cuchillon sp. cuțitoniu. Coxilla port. (coc-silla) cuțtütü, spadă. Cachetero sp. unü felü de cuțitütü, de pumnarü alü ucigătorulu; cachicuerdo sp. cuțitütü cu mănerü de cornü; chacina sp. carne mărunțü tăiată, tocană. Chicot fr. țandere, țipligü, iesciü; chicote sp. capëtü.

Dela *cac*, a tăia, avemü: a *ciocărti* a tăia câte puțnü, a ciopli.

F. Cac însëmnă totü ce are formă ca globulü, și apröpe rotundă.

Cakra sanscr. kyktos grec. ciclu, cerculü etc. kyklos gr. rotundü în formă de cercü, — kyklas *ώσα*, timpulü anulu, ce se reintörce în cursü de cerü; kyklazo mergü împrejurü; kykleo me întorecü în cercü; kyklias rotundü, în formă de cercü, kykloma coronă, cunună, și alte mai multe.

a) *cac = fructe de arbori și de alte plante.*

Arborii și o mulțime de plante mai naltişöre ne-arü duce la conceptulü de: mare, naltü; dar la clasa acësta de numiri, — în parte, florile cari crescü cu unü felü de bömbe, și ca struguri, în parte și deosebï fructele, cari sântü ca globurile și globulețele, — conceptulü e: rotundü, începëndü dela o ludaiă (bostan), pepene etc. până la strugurei, și ici colea trecëndü și la rădăcini, cari pentru unele plante, formëază fructele lorü.

Cacao unü arbore, fr. cacotier și cacaoyer, ital. cacao; cacao se numescü și bömbele de cacao, cari în atare modü se amestecă în *Ciocolada*. Cachumbo span. arborele de nucü de coco. Cacaderia lat. măceșü rom. (și rosa canină). Cakile mustarü de de mare, o plantă cu flori ca struguri și cu postaie măduöse. Cagarria span. unü burete ce are forma unü mërü, respective curuzü de bradü. *Ciuculete* și *ciuciurete* (Dict. Ac. Rom). Unü felü ce burete, și fiindü, că are forma ca o pălăriă, ca o căciulă, pöte dä s'arü fi pututü înșira și la C c.

Cica în India unü arborelü, ce face bömbe ca cireșele. Cichorium lat. *κίχουρον* gr. cicoria ital. chicorie fr. o plantă cu rădăcinele bune de mâncare, din cari se face adausü la cafă. Cicuta lat. ceguta span. cigue fran. cucuta rom. fructulü ei e în formă ca cugla de lature apăsatü, nemț. Wasserschierling. În America se află Tsuga abies canadensis, nemț. Schierlingstanne, unü bradü, ce sëmenă la frunțe cu cicuta. În Tsuga reaflämü Ciuga = cucută. Kekidion grec. gorgósă.

Coca ital. și fr. genü de plante din Peru; Kokon gr. coccone ital. și fr. genü de plante din Peru; kokkon gr. coccone ital. și fr. fructulü mai multorü arbori; bömă de granatü; coccuta lat. și ital. cocculle fr. fructulü mai multorü feluri de arbori și plante; coccus nucifera, fr. cocotier, port. coquero, — cocos arbore, și

cocos nuca de cocos, (nem. kokuszusz) coco fr. cocco ital. nucile sîntu mari ca unu capu de omu și rotunde, unele puțnu lungurețe, și din unele prin atare fermentațiune se face vinu, Kogelwein nemț. Coccolaba tufe de arbori în America, arbore de struguri (Traubenbaum); Coqueret fr. cirășă jidovescă; Coquelicot fr. macu sêlbatecu.

Cocază rom. (lat. Grossulariae acinus după Dict. A. R.) o plantă mică, pe deluri cu păduri, face unu rodū ca o bômbă și e roșiă când e coptă. După Dict. Ac. Rom. cocază se numescū și agrijiū, cari sîntu albi și roși și apoi și strugurei. Kokoja, kokonya ung. Heidelbeere nemț. mirtillo ital. Cacis fr. ribes ital. adecă ribislă la noi, precum și strugurei. Cocco ital. Scharlachbeere; cocolla ital. bômbă (baie grain fr). kőkény ung. (Cochen) ital. prugnola nemț. Schlehe, rom. porumbele.

Cucuma lat. (gen. cucumeris) crastavete; cucurbita lat. *cucurbetă* și *curcubetă* rom. unu soiū de ludaiă sêu de bostanū; Comerero ital. lubeniță (pepene de apă); Cocuzza și cucuzza ital. cucurbetă (kürbisz nemț. fără primulū *cu*).

b) *Cac* = sîmbure și sêmênță de arbori și de plante.

Cacaua, sêmênță de cacao; kikkos grec. cicus lat. cicco și chico ital. chiche fr. grăunte de ceva, p. e. de grău, de piperū etc. Cicer lat. cicerchia ital. cicercha span. Kichern nemț. unu felū de mazerică; pois de chiche fr. Cicer lat. însemnă și năgelū pe față etc. se dice că Cicero a avut năgei pe față și de aci și-arū avé numele; atunci: *Cic* = năgelū, *er* omū. Kokkon gr. coccone ital. sîmburele fructiferū de pinū.

Cucuruzū sêu păpușoiū sêu porumbū la noi, cuculiciū la macedo români, cucuruzū de bradū, καχοος gr. (Cachriis) a) spiculū de flóre și de fructū de rosmarinū și de alte plante de felulū acesta la Theophrates 287 ant. Christosū și Dioscorides 60 după Christosū); b) *cucuruzū de bradū*, Tannenzaphen la Theophrates, tobuzū de pinū. Kakh = kax = cac καχογοφοος, cucuruzū — purtătorū, ce rodescū spicurile de florile sêu de fructele καχνο. καχοος la Otiban 363 după Christosū însemnă și orđū (hordeum); Cachridias artos gr. pâne de orđū; καχουδιας ποος gr. unu felū de grău Pyros = grău la Homerū, Arrianū și Plato; pyrophoros roditorū, purtătorū de grău. Pyr = por din porumbū la noi, nu golumbulū ci cucuruzulū, din *bar*, *far*, *par*, bômbă⁷⁾. În cuvêntulū cucuruzū, conceptulū e: bombosū. Cocconare lat. nucleus pineus, fructulū, sim-

⁷⁾ *Bar* la Arii și Celți însemnă bômbă. La Nemți Beere, bômbă; *eper* ung. fragă; *fru* din fraga = *bar* — *far*; bômbă *pru* din prună = *bar*: *par*, *mur* din mura = *bar*, *mar*, ital. mora; smeură e = *mură*, dar s'a pusū s înainte și vocala s'a diftongitū: *eū*; Pîrum lat. *pară* rom. *pera* sp. Bir-ne nemț. *unde bir*, *pir*, *per por* = *bar*, bômbă. Berberis sp. Beerstrauch nemț. berengena sp. Tollapfelū nemț. Dêcă trecemū la alte concepte, asemene de sêmênță, de rotundū, aflămū: barrueco sp. Perle nemț. mârgea rom. *unde bar* — *per*, *mar* asemene sîntu identice. *Brote* la span. pufulū dela flóre, ce asemene e rotundū, bromo sp. ovêșū sêlbatecū, *bro* = *bar*; birla sp. cuglă: burma rom. inelū, *bur* = rotundū, și alte multe asemeni și din alte rădăcini.

burele de pină. Kokkos gr. sîmburele (osul) dela fructele de arbori, deosebi de granat 2. b6mbă 3. pilulă. În compozițiune: kokkodaphnon, b6mbă de dafin (de laur); kokkothrastes gr. o pasere, ciocnitoare de simburî; kokkobaros gr. o pasere mîncătoare de simburî; Kokkymelon gr. prună. Kokkalos gr. sîmbure de brad. Din kokkos gr. diminutiv: kokkarion și Kokkion.

Cagarria sp. ună burete, dar apriatū se descrie, cā are o formă de cucuruzū de brad. Florile de nucū și alți pomī se ȃicū: *ciucure de nucū*, pentrucā e ca ună ciucure, ce sēmānă unū strugure cu b6mbe: ciucurele asemenea stā din globulețe = b6mbe.

c) *Cac* = *globū, globulețū, rotundū*.

După forma făcută de natură și 6menii aū făcutū asemeni forme și le-aū datū asemeni numiri, pentru acesta asemeni concepte, purcedū din aceeași rādăcină. Kugel nemț. cugla rom. în unele părți, unū globușelū. Chochar span. a arunca cugla; Cochonet sp. unū jocū de cugle; Choclon span. joculū de cugla de a o arunca prin unū cercū, inelū; Kyklas gr. rotundū, în formă de cercū; Kyklos gr. inelū, cercū etc.

Cioca ital. ceva în formă de globū; *Cioclina* rom. (Dicț. Ac. R.) globulū dela șeuă, diminutivū din ciocla. Chocallo, chucallo span. cercelū. *Ghiogă* rom. a) boldulū, capulū dela acū; b) moci6că, o bātă, la vērfulū cu capū, cu nodū. Dicț. Ac. R. ȃice și cāciulia bātulū. Cachiporra span. unū bātu scurtū și grosū cu unū nodū la capū; *porra* însemnă bātulū (parulū), *Cachi* = ghiogă, globū⁹). D6ră aci s'arū putea înșira mai bine; *Ciocco* ital. Cachopo sp. trunchiū, butucū ce e ciuntatū de crengi, de colțuri și capetă o formă rotundă. *Cocoloșū* rom. ceva în formă rotundă, de globū; a cocoloși, a grāmădi ceva, a face ca unū globū, și-a bāgatū haina într'o straiță și t6tă a cocoloșit'o. — Cogo lat. între altele a aduna la olaltă. Aci putemū de nouă a înșira *ciucure*, care stā din multe globulețe = gogulețe.

G) *Cac* însemnă totū ce e scobitū, mai puținū ori mai multū, afundū.

Mai susū arātai, cā *cac* însemnă ascuțitū și globū, d6uē concepte de înțelesū contrarū, aci, cā *cac* însemnă, ce e scobitū, în ce bași fluiditate, sēu alte obiecte. Totū ce e de lemnū, de pāmētū sēu și de atare metalū și e făcutū adēncū, ca sā încapă ceva, și aceste sūntū, preste totū instrumente pentru usulū de t6tă ȃiua.

Kaukos și Kauka grec. Caucos lat. *Căucū* rom. Căuculū e de lemnū, o parte stā din mānerū cam de o palmă de lungū, altă parte din o formă de lingură, mai multū rotundă decātū lungurētă și afundū scobită. Se afă la sateni lāngă vāsutulū (ciubērulū, șofēulū) cu apă;

⁹) Moci6că are asemenea conceptulū de: rotundū, nodū, capū, globū, b6mbă, din rādăcina: *bac*, de unde p. e. *bacca*, b6mbă; *mac*, lat. *pupaver*, are fructū rotundū; *măceșū*, makk ung. ghindă, = glandulă; *moc-ca*, cafă etc. În moci6că o e eufonicū.

cu căucul scotă apă din văsuțu și béu, séu tórnă în ólá orî în altú vasú *Căucelú* rom. unú Căucú micú. Cauchil span. (caucil) văsuțú de apă, adecă: Căucelú.

Cochlear lat. Cuchiajo ital. lingură Cuchiaja ital. lingură mare de turnatú: Cucharella sp. linguriță; Cuchar span. lingură, ce asemena e scobită, dar mai puținú decátú căuculú și ceva mai lunguréță. Cochlearia lat. Löffelkraut, după litere érba lingurei. Cacha basq. lingură.

Cocharo sp. păharú de lemnú, coque fr. șolú (fingea); técă, cocot basq. păharú, — Cachucho span tulbă, vagină pentru săgeți, Kócher nemț. totú aceea.

Kakkábe și kakkábos gr. cacabus lat. unú vasú de pământú cu trei picíore, analogú cratiței (hêrbeiceî); cogolo ital. hêrbeică și Cigaia.

Cacela sp. Cacillo span. castrolă mică, caquerolle fr. castrolă; Koukoumion gr. cucuma lat. căldare, castrolă; Cocoma ital. cană, cantă, vasú; coculus lat. vasú de coptú, coquemar fr. o căldăruță în carea se punú uiegile (flașele).

Cacharo sp. unú vasú, cachucho sp. o măsură pentru oleú; Caque fr. caquelle fr. văsuțú micú, deosebi în care se punú pesci; Cajuca sp. o ladă, ce formézá o măsură de bucate, în Khile totú aceea se numesce cajon; Cahiz sp. măsură de bucate. Cocha sp. unú văsuțú pentru spălatulú metalelorú; Cuchar sp. a) ciuberú (șofeu), b) măsură de bucate; Cuchiaja ital. ciuberú (mai susú s'a arătatú, că însémnă și lingură de turnatú). *Ciocanú* rom. o măsură pentru beuturi.

Cacha marina sp. unú felú de carú pentru căruțatú; Cochio ital. coche sp. și fr. o luntre séu o barcă, cu carea se trasportă victuale la piață; b) *cocia*, ung. kocsi, nemț. Kutsche. Și luntrea și cocia e în ce încape și se pune ceva pentru transportare; *chichitá* rom. lada dela cocia, *chichinéța* rom. o chiliă strimță; Coquereau fr. o luntriță.

Cucchiara ital. lopată, carea asemenea e ceva scobită; *Cigaia* rom. în carea se cocú scoverdile, — după formă stă aprópe de cogola ital. hêrbeică. În câtú se rostesce tigaia, atunci e din o rădăcină cu teanon gr., Tiegel nemț.

Cauce sp. canalú prin care curge apă; Cacara și caucera sp. totú aceea; *scocú* și *scogú* rom. a) canalulú dela móră prin care curge apă; b) duda, țevia, prin care se strezure apa de pe streșină (stilicidium lat.); *Ghiocú* rom. (Dict. Ac. R.) vulva, canalú genitalú; Chiaggia ital. clocă, canalú prin care se scurge spurcăciunea.

Cicuta amú înșirat'o mai susú în classa pentru conceptulú de globú, rotundú, cu referință la flórea, la fructulú ei; dar cicuta sp. însémnă și fluerú, cimpoiú. Cicuta rom. *cucută* e o plantă a cării tulei sântú golí în lăuntru, ca țevile, și prunciî românî încă facú fluerú și respective carabă din cucută; stilulú ei e găuritú, ca unú canalú.

H) *Cac* înseamnă totu ce îmbracă, ce acopere, ce scutesce, ce ascunde, ce închide.

Kag în sanscr. a acoperi; Cacher fr. a acoperi a ascunde; guh în sanscr. a acoperi (*k* în *g*, *g* în *h*); Kaksá în sanscr. ce e îngrăditu, ce e închisă, curte; Kaksá în sanscr. pörtă, cu conceptu de închidetore; până ce la noi pörtă e din *bar* = *por* (porus deschisă) și *da* = *ta* locu, dar *bar* înseamnă și a închide); kac'ca în sanscr. țermure, ce asemenea e ca o îngrădire, ce închide apa.

a) *îmbrăcăminte pentru omenii.*

Căucă (Dicț. Ac R). acoperementu de capu, pălăria seú căciulă de preotu, la gură mai strimtu, la fundu mai lată. Sub C) c) la conceptulu capu amu înșiratu și acoperementu de capu. *Cojocă* rom. îmbrăcămentu de pele de oiă, din cójă, carea asemenea acopere trupulu oei; cója de arbore, cója de pâne ce îmbracă, ce acopere. *Cojaccio* ital. pele rea; *cojajo* și *cojaro* sp. neguțatoru de pei, *cojetto* guleru de pele; din cójă, *cojocă* la noi *Cojocariu*, dirigatoru de pei. — *Cache-col* fr. învelitore de grumazu; *Cache-nez* fr. velu de nasu, de față, ce acopere; *cachera* sp. o haină de lână cu pèru lungu; *Cachondas* sp. unu felu de pantalone; *chacuaco* sp. unu omu îmbrăcatu prostesce, țerenesce, reu; *ciclalon*. sp. o haină lungă, unu felu de tunică. *Ciocă* rom. călțuni ce se îmbracă peste cisme *Ciclada* span. unu felu de haină de durmitu pentru femei; *Chichonera* sp. o pălăria pentru copii; — *Cogulla* sp. haina de desupra a călugărilor *Benedictini*. A *cocoloși* ceva rom. a ascunde, a acoperi.

b) *îmbrăcămentu pentru animale.*

Kac'ciapa în saner. bróscă țestosă; carea e acoperitu încatu și pôte ascunde capulu și labele. *Kochlias* gr. cochlea lat. *scoică*, melcu; din cochlea o s'a diftongitu în *oi*, și *l* s'a immoiatu, apoi punându-se s înainte s'a formatu: *coică*, *scoică*. *Coquille* fr. *Coquillage* fr. *scoică*, melcu, carele și acopere totu trupulu în căsulia sa. *Kagylo* ung. (cagi-la) *scoică*, *csiga* ung. (ciga) melcu. Eu aci asu înșira: *ghiocă* și *ghióce* rom. scórța, cója în carea e învelitu oulu; asemenea *ghióce* de nucă, de ghindă și alte plante (Dicț. Ac. R. deduce din: *quillioca* lat). *Kokkon* gr. *cocone* fr. ital. *gogóșă*, (*k* în *g*) seú oulu de mătasă dela vermiu de mătasă⁹⁾.

c) *Imbrăcăminte pentru plante.*

Kikkos gr. *cicus* lat. *cica*, *cicca* it. fr. *pelisóra* ce acopere bómbele, semențele, în genere fructele. *Coque* fr. postaiă, ghijă, *ghijă* însăși din *cic*, *ghic*, și *g* din urmă în *g* = *j*. *Cója* rom. = *coc* =

⁹⁾ Vermii, insectele ce esu din *gogóșă*, din *kokkon*, încă au numele purcesu din *kokkon*. Mi-a fostu greu de a-i putea înșira în atare clasă, pentru acésta'i înșiru aci. *Cacchione* it. verme; oue de musce; *cachinosa* it. vermenosu. *Coccidae* lat. familiu de *gong*, *cocosu* sp. *vermenosu*, *qoqo* sp. verme de grău (gărgăriță); *Cuca* sp. unu felu de omidă, de verme, ce rode fructele; *cucó* sp. o omidă negră, *cucarach* sp. insectulu cu multe picioare, *cuceron* fr. verme de mazere, *kukacz* ung. verme.

cog, cogă, = coj, asemenea e îmbrăcămîntul nu numai pentru arbori anume trupină și crejile lor; p. e. cójă de stejar, de salcă etc. ci și pentru unele fructe, p. e. cójă de nucă, de ghindă etc. ba trece și la cójă de pită etc. *Cocianu a)* unu cucuruză îmbrăcatu în ghije ce sîntu fôrte verđi și late, lungi; *b)* cocianu fără frunđe și bômbe, ce l'amă înșiratu la conceptul de ciocan.

d) Instrumente cari acoperă, închidă ceva.

Kakuba în sanscr. mreja, ce o pörtă unu vênătoru și în carea bagă vênatulă p. e. paserea, iepurele. Cica sp. pungă, bursă, cigola sp. mreje de pesci. Cogedera sp. coșniță de stupi (dóră e bine și cojniță, cum e span. cogecna și cosecha, secerișu) coglai ital. pungă, săcuiețu de pele, cojin sp. o perină, cojinate sp. perinuță, cucino ital. perină; cucharalo sp. săcuiețu de pele, cucupe fr. unu sacu pentru ierburi, qoja sp. coșara seceretorului în carea bagă numai spicurile, tăiate, căci paiele remase se cosesc, unu secerișu, ca să nu se përdă mulți grăuntă.

e) Casele și ce sîntu asemenea scutiri pentru ómenă și animale.

Kuhara în sanscr. pesceră *b)* grópă; Guha în sanscr. totu aceea; (kuh = guh); kakuba sanscr. unu prejură hotăritu cu hotare, u.ă cercu din țară; aci aflămă asemenea conceptul de luată împrejură, împrejurată, încungiurată. Cachot fr. temniță, cage fr. temniță, *b)* gălîșcă pentru paseri; la 4 în partea generală amă aretată, că *kag*, în sanscrita însemnă a acoperi; cache fr. locu de ascunsu; unde asemenea te acoperi, ca să te faci nevedutu; Cache-cache fr. jocul de ascunsu; Cachulera sp. locul unde te ascunđi *b)* pesteră; Cuccaja ital. cuibă, unele paseri 'lă facu ca unu globu și numai ușă au pe unde se bagă și esu, guha sanscr. peștera; *b)* cuibă: cahuerco sp. grópă de mormentu; — Chocilla sp. colibă, kukolla ung. colibă. În clasa acésta noi înșirămă: *Cocina*, în carea se închidă porci, — și *cuciobă* o căsuliă, o casă mică pentru săraci.

I) Cac însemnă glasă, cântare, vorbă.

Din rădăcina *Cac*, cu acestu conceptu, purcedu o mulțime de nume pentru paseri și unele insecte cântătoare.

Kak, kakk în sanscr. a rîde, kac în sanscr. a suna, kug în sanscr. a suna, a cânta, deosebi despre paseri; kug'ita sanscr. sunetu. Kakk = qagg sanscr. a rîde; qag scr. a suna, qug scr. a suna, deosebi despre paseri. Caks' sanscr. a țice, a vorbi. Cachinus lat. cachino ital. chachota sp. risu cu hohotu, cu bucuriă, *hohotu* rom. (hohotu, *hoh* = *coc, gog, hoh*) risu cu glasă mare; când rîde omulă sună sunetele: hahaha, hohoho, — verbele formate sîntu imitațiunea acestorū sunete, glasuri; kaczagás ung. rîdere cu sunetu, cachinatio lat. rîdere cu hohotu; Kôhóg ung. tușese (*kôh* = *kak, kah, kôh*) chicoter fr. a se certă, caquet fr. flécătu, vorbă de flécuri, chuchoter fr. a șopti; Chiucchiurlaja sp. cioroboru, vorbă multă cu larmă, unde sîntu mai mulți la olaltă. Kachazo gr. kaghazo gr. kokkazo gr. kokkyzo gr. cachinari lat. cuchichiar sp. caque fer fr. gackern

neamț. gágolni ung. a cârâi, a face ca o pasere, găscă etc. csacsogni ung. a vorbi a flecheti, csacsogó, flechetitorü. La Români e în usă cuvântul: *cică* Dicț. Ac. R. țice că însemnă: țice, că p. e. mama *cică* nu face ce vrei tu, și îndrumă la țicere. Eu acestü *cică* 'lu aflu purcesü din rădăcina *cac* ce însemnă a vorbi, a țice. *Cica* rom. unulü seü una cării nu-i mai tace gara.

Să vedemü mai äntëü numirile de paseri în sanscrita. Cakora și kukara, lat. perdix. neamț Rebhuhn, potêrnică; peringă. Kekin păunü, keka strigätulü păunului, kôkila cuculus = cucü din India; Kukkula și kukkuba, cocoșulü. Kaka și kâga ciöră, kakala și kakôla, corbü. Töte aceste nume sântü dupä imitațiunea glasulü paserilorü, și însuși glasulü se numesce: kak.

Kakabe, kakkábe și kakabos gr. potêrnică, kakkabizo gr. a cârâi, a cânta, a face ca kakabe; kakkazo gr. dela strigarea găinelorü ce vrëü să ouă; Kokkoboas gr. cocoșulü (boas din baáo strigü, *as* ființa, deci ființă ce strigă kokko), kokky grec. strigätulü cuculü, kokkyzo gr. strigă ca cuculü, ca cocoșulü; kokkyx gr. cuculus lat. cuculo it. *cucü*, neamț. kukuch, ung. kakuk. Kokkystos gr. strigätorulü sberätorulü, cucurigätorulü. Cog fr. coch ang. cocoșü, cochet fr. cocoșelü, cacareador sp. cocoșulü, carele cucurigă, — găina carea neîncetatü cârăe. Cacarear sp. gackern neamț. a cârâi, chaca și choca sp. potêrnică, peringă. Chocard fr. cioră de Alpi. Csoka ung. o pasere; Chucha sp. o pasere. Cochigato o pasere în Mexico¹⁰⁾. Kikkabe gr. buhă de nópte, Kikkabizo a face ca acesta buhă; Kikymis și kikymos gr. buha de nópte, Koukoubia gr. Koukoyphos gr. totü aceea, neamț. Nachteule; Coccoveggia buhă; Chucho span. unü felü de buhă, pasere de nópte. *Cucuvaiä* și *cucuveică* rom. = buhă; apoi ciovica și cuveica; de unde se vede, că a cădütü primulü: *cu*; civetta ital. chouette fr. *ciuhurezü* rom. pela Lipova,

¹⁰⁾ Cocoșulü lat. e gallus și găina e gallina. Numele acestora asemenea se deduce dela o rădăcină, ce însemnă: a cânta, a vorbi, a cârâi. Gale în sanscr. însemnă; cântü, lat. cano; galp în scr. a țice, a vorbi, și în cuvântul neamț. *Nachtigal*, privighietóre anume în *gal* sufixulü, se reafă *gale* sanscr. a cânta (cântätóre de nópte) asemenea: gallus, cântätörü, gallina cântätóre), cârâitóre. Eu din rădăcina: *gal* deducü: *glasü*, *gla* = din *gal* strämütându-se literile; *glasü*, *gläsuescü*, adecă cântü. Dar în sanscrita și *kal* însemnă atăta câtü *gal* = a cânta, a suna; din acestü *kal*, *cal*, și strämütându-se literile ca în *cla*, *clo*, deducü românesculü: *clopotü*, harangulü dela biserică, *clopoțelü*, clopotü mai micü; din acestü *kal* e la Nemți: Klang, glasü, Klage plansöre, klingen etc. Hana la gothi, Hahn la Nemți se chiamă cocoșulü și unü deducü numele din rădăcina *can*, de unde latinulü cano cântü. Dar asta o tragü la indoélä; bărbätušulü tutchei (tutcei) la noi se țice: tut *can*, a curchei (curcei) se țice *curcan*, și eü pe Hahn germ. 'lu indentificü cu acestü: *can*; cocoșulü și găinele. curcele, tutcele sântü animale aduse din India, din Asia. Să luämü în considerațiune pozițiunea bărbätušului la găini și curce (= tutce) și o vedemü domnitóre, stăpänitóre peste 10 - 20 de femeine, le conduce, le disciplinëază. Kan, chan în Asia însemnă stăpänü, domnü, — eu acestü kan 'lu reafu în tut *can*, cur *can*, Hahn. Cina la Celți căpitanü, kende la ung. odată, duce căpitanü; ce-cina celt căpitanü micü, can = capü celt.

asemene buhă; (strigă cihu, ciuhu, — *rez* se vede din o rădăcină cu *rigo* din cucu-rigă, *riki* din kikiriki); pruncii au espresiunea: Ciuhurezū brezū, domnulū din pădure. *Ciuciurete* rom. o pasere de nǒpte, și *ciuciurețū*, (și *ciurețū*, *ciurețū*). *Caecua* lat. (după Dicț. Ac. R.) o pasere de nǒpte, noctua.

Cicada lat. a) greulușū b) metaforice o persónă, carea neînțetătū vorbește, de nu-i mai stă gura. *Cicada* și *cigala* ital. greulușū, locustă, b) o persónă, cărī nu-ī mai stă gura, o flechetitōre (Schwätzerin nemț.); *cigarra* și *chicharra* sp. vorbitōre de flechete; *Cantar* la *chicharra* sp. cāntă greulușulū, e timpū de vară; *Ser* una *chicharra* sp. a fi unū greulușū adecă, 'ți umblă gura ca mōra. *Cigale* fr. greulușū de arbore. *Cico* sp. unū greulușū, o lăcustă mică. *Cicalare* ital. a flecheti, a vorbi lucruri gōle, *cicalio* clevetitură, flechetitură; — eacă aci e *cica* rom. a dice a vorbi; *Cuccovata* it. vorbă fără de folosū. *Chacharear* sp. a flecheti. *Greulușū* rom. vine din rădăcina *gar* a grăi (gerio gr.) și stă aprōpe de latinulū: *garrulus*, flechetitōrū; *garrio* lat. a cărāi (din *gar*) ca paserile. Unii deducū *locusta* din lat. loqui, a vorbi a grăi; dar *locusta* dōră e mai multū *lac* omă, decătū vorbitōre ¹¹⁾.

În acestū modū rădăcina *cac* (afară de clasa cu înțelesulū: munte, naltū etc. împărtășită în lucrarea „Caucalandū“) aci, pentru cuvintele cōmune amū clasificat'ō sematologice în alte 9 clase și în 27 de subclase în privința înțelesurilorū, și deosebī din limbele romanice, și pōte că unele înțelesuri se mai putēū împărți și subîmpărți. În „Familia“ din 1889 pag. 401 și următōrele amū publicatū: *Limbistica comparativă asupra rădăcinei cad* după asemenea sistemă dar și cu analogie din mai multe limbi străine. Pōte că sūntū puținī, cărī se interesēză de lucrări secī filologice, dar acestī puțnī decă vorū combina cele împărtășite, vorū ajunge la convingere:

a) că acēsta sistemă filologică e cea mai chieamată de a cunoșce modulū, că cum s'au formatū cuvintele singulare la felurite popōre, că ce filosofā de limbă au avutū popōrele în formarea cuvintelorū, și prin aceste, în formarea limbelorū lorū;

b) că pentru etimologiā și filologiā nu numai literile constitue elementele cuvintelorū, ci și ba mai multū înțelesulū, conceptulū, care literilorū le dă însuflețire, spiritū limbisticū;

c) că etimologulū și filologulū, carele nu studiēză și nu cunoșce sematologice înțelesurile unei rădăcinī, nu va fi în stare că

¹¹⁾ Mai nainte de a încheia, încă despre unū conceptū. *κηκίω* gr. a isvori, a eși afară. *κηκίς* gr. totū ce isvoresce, ce ese afară umezală, grāsime etc. *καλαριο* gr. a isvori a eși afară; *κοχυδεω* gr. a curge tare, a curge multū, *caccole* it. urdorī de ochī; din acestū *urd* e a urdina, a eși afară; *Kakao* gr. *cacare* lat. ital. rom. *cagar* sp. a eși afară, a urdina. *Cacharello* it. *Cagajon* și *cagarruta* sp. *căcărēză* rom. gunoiū de capre, oi, iepurī etc. *Cacchio* it. *lastarū*, ce ese afară din arbore. Pōte că și cele din nota a ⁹⁾ vermiū, cărī esū din *kokkon*, încătū s'arū putea înșira sub acestū conceptū.

să hotărăscă înțelesurile celorlți mai multe cuvinte purcese din aceeași rădăcină, acela e mai mult un ghicitor, decât un decizător de înțelesuri.

Dacă cineva se interesează de aceste scrutări și respective de etimologia și filologia limbei românești, are numai să facă analogii semantologice, din cuvintele ce le amă arătat purcese din rădăcina *ca-*, cu cuvintele din dicționarul și glosarul Academiei Române, și se va convinge, că în aceste va afla atâte confuziuni semantologice, încât nici și-ar putea închipui. Tocmai așa stă lucrarea încă și față de lucrările limbistice (cu referință la limba noastră) ale literațiilor străini.

Și acest rezultat e un lucru considerabil de folositor pentru limba românească.

Dr. At. Marienescu.

BIBLIOGRAFIA.

Daco-romanische Sprach- und Geschichtsforschung. (Scrutare de limba și istoria daco-romană de *Simeon Manguica*).

Simeon Manguica, avocat în Oravița montană și membrul onorariu al Academiei române din București, a răpusat în 4 Decembrie n. 1890 în Oravița montană. În Nrul 51 din 1890 al Familiei am publicat părți din biografia lui. Reposatul în 17 Noiembrie 1890 mi scris: „Eu dau acum la lumină: „Daco-romanische „Sprach- und Geschichtsforschung“ se tipărește aci în Oravița „12 côle sânt deja tipărite mai sânt vr'o 2—3 de tipărit. Acest volum formeză partea I-a. Dacă voi avea încă zile, voi publica și partea a II-a. Din timpul epistolei până la mörte, a mai tipărit 2 côle și 11 pagini și s'a încheiat opul cu 235 de pagini și precum sânt informat, câteva notițe au ramas ne-tipărite.

Acest op e depus în comisiune la librării: W. Krafft în Sibiu, K. F. Hohler în Lipsca și Socec et Teclu în București, și se pöte cumpăra cu 1 fl. 50 cr.

Opul e scris în limba germană pentruca lumii mari și culte (adeseori rötăcită asupra lucrurilor românești), să-i aducă lumină despre natura limbei românești, și să-i lămurască adevărul în unele materii istorice.

Materialul opului se împarte în XVI părți. Voi face împărțire despre cuprinsul opului.

A) *Partea Limbistică.*

I. Ce înțelegem sub limbile romanice? II. Amestecarea limbilor. III. Limba daco-romană în relațiune cu limbile romanice occidentale. IV. Limbile romanice în relațiune cu limba latină. V. Limba română rustică. VI. Etimologia. VII. Competința limbis tilorū străini în etimologia daco-română. VIII. Ortografia daco-română. IX. Fonologia (învățătura despre sunete). X. Morfologia (învățătura despre forme). XI. Materialul lexicalicū de cuvinte.

B. *Partea istorică.*

XII. Nestorū cronicarulū rusescū și Volochii seî. XIII. Cronica lui Hurulū și espedițiunea mare militară a regelui Ladislău Cumanulū în Moldavia. XIV. Colinda, originea și însemnătatea ei astronomică și calendarică. XV. Valachii lui Kekaomenos, a scriitorulū bizantinū din secululū alū II-lea, și provincia Latinorum seū Moro-Walachilorū ai lui Diokleates din secululū alū 12-lea. XVI. Numele Walach seū Vlach și însemnătatea lui istorică

Tóte aceste sîntū materiī de interesū românescū și literarū și sîntū lucrate cu cunoscînțe frumóse, încátū opulū merită ca să'lū aibă fiă-care românū carele scie nemșesce și se geréză de inteligentū românū. Acestū opū ne demustră, câtă perdere sufere literatura nóstră prin mórtea acestui literatū.

La timpulū seū voiū reveni asupra unorū materiī din acestū opū prețiosū.

Dr. At. M. Marienescu.

Întrebări de educațiune și instrucțiune. Studii pedagogice, de Dr. Petru Spanū. Sibiiū, tipografia archidiececană 1891 8° mare, pag. 128. Prețulū 1 fl.

Conținutulū broșurei după indice este următorulū: 1. Utilitarismulū în școlă; 2. Societatea și educațiunea publică; 3. Individualitatea în educațiune; 4. Sciință în școlă și afară de școlă; 5. Cestiunea educațiunei femeii; 6. Sistemulū gimnasialū; 7. Excursiunile scolare; 8. Organizarea unū seminariū academicū pedagogicū. Cestiuni de actualitate, deslegate în spiritulū Pedagogiei școlei lui *Herbart* și scrise într'unū stilū poporalū, încátū potū fi cetite cu pricepere și folosū și de învățatorii cu mai puțină cualificațiune. Cea dela numērulū 4 s'a publicatū pentru prima óră în „Transilvania“ din anulū expiratū.

Istoria biblică în versuri a vechiulū și noulū testamentū cu 108 ilustrațiuni, despre momentele mai însemnate din istoria biblică. Editura și proprietatea librăriei Nicolae I. Ciurcū. Brașovū. Formatulū 8° în două broșuri de 56 pagine, prețulū 12 cr.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 135/1891.

Procesul verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 27 Aprilie n. 1891.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., Ioan Hannia, P. Cosma, I. Popescu, Z. Boiu, I. St. Șuluțu, I. V. Russu, I. Crețu, G. Candrea cassariu.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 55. Secretarul II. raportează asupra petițiilor, cari au intrat la comitet în urma concluderii de sub Nr. 45 de dto 31 Ianuarie a. c. pentru conferirea a 11 ajutore de câte 25 fl. la an, menite pentru învățacei de meserii dintre acestea ajutore 6 se vor ocupa imediat, eru 5 numai cu incepere dela 1 Iulie a. c.

De tote au intrat în termenul fixat 27 petițiuni, eru după expirarea acestui termen 2. Între concurenți se află: 7 fauri, 5 cismari, 2 croitori, 2 rotari, 3 cojocari, 2 mesari, 2 învățacei de mașineria agricolă, 3 pantofari și 3 lăcătari.

Avend în vedere felul meseriei, cualificațiunea, purtarea morală, sporul meseria începută și împregiurările familiare: (Ex. 64, 73, 77, 82, 83, 84, 85, 86 și 130, 88, 89, 92, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 119 121, 127: 1891).

a) cele 6 ajutore, ce se pun în curgere cu 1 Ianuarie a. c., se votează învățaceilor:

1. *Traianu Teodorenu*, fauru în Șimleu;
2. *Victoru Radu*, rotariu în Agnita;
3. *Silviu Solomonu*, învățacelu de mașinaria agricolă în Blaj;
4. *Ilie Cordoșu*, cojocar în Cluj.
5. *Valeriu Suciu*, lăcătar în Brașov.
6. *Dionisiu Băgăianu*, înv. de mașineria agricolă în Sibiu;

b) cele 2 ajutore, ce vor fi a se ocupa cu incepere dela 1 Iulie a. c., se votează învățaceilor:

1. *Inocențiu Crișianu*, croitor în Orăștia;
2. *Ioan Hirjoc*, cismaru în Cislădia;
3. *Vasile Solomonu*, fauru în Porumbaculu inferior;
4. *Clemente Candale*, fauru în Cluj;
5. *George Marcu*, croitor în Brașov.

Învățăcelului *George Marcu*, se va elibera ajutorul votat numai după ce va fi subșternut și documentele, pe care le-a pus în vedere în petițiunea sa.

Nr. 56. Direcțiunea despărțământului VII. (Hațeg) al Asociațiunii transilvane, prin hârtia de dto 6/18 Martie a. c., subșterne suma de 28 fl. taxe dela membrii ordinari și taxe pentru diplome, arătându, că afară de banii aceștia a mai înțrat și suma de 6 fl. taxe dela membrii ajutători, care sa reținut înșe pentru trebuințele despărțământului. (Ex. Nr. 91/1891).

— Spre sciință, avându a se cuita primirea sumei de 28 fl. v. a., care s'a transpus la cassa Asociațiunii spre contare în regulă.

Nr. 57. Direcțiunea financiară din Sibii prin hârtia de dto 19 Martie a. c. Nr. 8965 urmându întocmai ordinului tribunalului financiar reg. ung. de sub Nr. 4566 a. c., recercă comitetul a subșterne în restimp de 30 de zile în traducere maghiară statutele Asociațiunii și raportul general din urmă al comitetului cătră adunarea generală, în scop de a se puté luá hotărîre asupra recursului înaintat de comitet contra ecuivalentului măsurat pentru averea mișcătoare și nemișcătoare a Asociațiunii. (Ex. Nr. 97/1891).

— Se constată, că amintitei recercări s'a satisfăcut pe cale presidială în terminul prescriș.

Nr. 58. Conform conlusului adunării generale dela 23 Martie a. c. direcțiunea institutului de credit și economii „Silvania“ prin hârtia de dto 25 Martie a. c. Nr. 60 subșterne suma de 201 fl. v. a. taxa de membru fundator și de diplomă pentru numita societate. (Ex. Nr. 106/1891).

— Conlusul provocat al adunării generale a institutului „Silvania“ se ia cu mulțamire spre sciință. Suma de 201 fl. s'a primit și sa transpus la cassa Asociațiunii spre contare în regulă, despre ceea-ce direcțiunea institutului „Silvania“ va fi încunosciințată, cu adausul, că diploma se va extrada îndată ce va urma aprobarea adunării generale proxime a Asociațiunii, căreia se va supune actul conform statuteleor.

Nr. 59. Cassarul Asociațiunii, dl G. Candrea, raportéză, că dela dl Dr. Aurel Maniu notar public în Oravița a înțrat fl. 201 ca taxă de membru fundator al Asociațiunii și taxă pentru diplomă.

— Se cuitéză primirea sumei de 201 cu aceea, că extradarea diplomei de membru fundator pentru dl Dr. Aurel Maniu se va

face îndată ce va fi urmată aprobarea adunării generale proxime a Asociaţiunii transilvane conform statutelor.

Nr. 60. Dlă senatoră George G. Meitani din Bucuresci, prin scrisoarea de dto 15 Martie a. c. adresată preşedintelui Asociaţiunii, dlui George Bariţiu, ne trimite câte 50 exemplare din fasc. XIII şi XIV din opulă său: „Studii asupra constituţiunii românilor“ cu scopă, de a se distribuă gratuită cărturariloră nostri. (Ex. Nr. 109/1891).

— Se adevăresce cu mulţămită primirea cărturiloră trimise, distribuirea avëndă a se efectui ca şi în trecută.

Nr. 61. Direcţiunea şcolăi civile de fete cu internată a Asociaţiunii transilvane prin hărtia de dto 31 Martie a. c. Nr. 59 subşterne spre revisuire procesulă verbală ală corpuluiă didactică din conferinţa dela 21 Martie a. c. (Ex. Nr. 117/1891).

— Cuprinsulă procesuluiă verbală subşternută servece spre sciinţă.

Nr. 62. Societatea „Transilvania“ din Bucuresci prin hărtia de dto 15 Martie a. c. Nr. 7 transmite suma de 200 fl. pentru ajutorarea învătăceiloră dela meseriă pe timpulă dela 1 Aprilie până la 1 Octomvre a. c. (Ex. Nr. 123/1891)

— Se adevăresce primirea sumei de 200 fl., care s'a transpusă la cassa Asociaţiunii spre contare.

Nr. 63. Direcţiunea institutului de credită şi economiă „Albina“ în Sibiū prin hărtia de dto 3 Aprilie a. c. Nr. 7690 încunoscintăză comitetulă, că adunarea generală a aceluă institută dela 31 Martie a. c. a votată din suma destinată pentru scopuri de binefacere:

a) şcolăi civile de fete a Asociaţiunii pentru acoperirea trebunţeloră curente 500 fl.

b) Asociaţiunii transilvane pentru crearea a 10 stipendii de câte 50 pentru eleve de ale institutului 500 fl., şi că sumele amintite s'aū pusă la contulă curentă ală Asociaţiunii transilvane şi ală şcolăi de fete. (Ex. Nr. 124/1891).

— Cu mulţămită spre sciinţă.

Nr. 64. Cassarulă Asociaţiunii dlă G. Candrea, prin hărtia de dto 27 Aprilie a. c. raportăză, că secretarulă I ală Asociaţiunii şi profesorulă seminarială, domnulă Ioană Popescu, a abdisă cuarţitulă, ce 'lă ţine în casele Asociaţiunii strada Morii Nr. 8 dechiarăndă a-lă evacua cu 1 Iulie a. c. Domnulă cassară arată, apoi că

e neapăratu de lipsă a se face unele reparaturi în numitulă cuartiră și cere a i se da îndrumările necesare privitoră la închiriarea de nouă a cuartirului. (Ex. Nr. 133/1891).

Abdicarea dlui Ioană Popescu se primesce și dlă cassarū e însărcinatū, a presenta comitetului la timpulū sēu unū preliminarū relativū la reparaturile ce vorū fi a se introduce. Încătū privesce închiriarea de nouă a cuartirului, dlă cassarū o va efeptui totū între condițiunile de până acumū.

Nr. 65. Cassarulū Asociațiunii dlū G. Candrea prin hârtia de dto 27 Aprilie a. c. raportéză, că înainte cu câteva lunī învățatorului din Vidra de susū, dlū Iosifū Gomboșū, s'a oferitū a cumpăra realitățile, care le-a ereditū Asociațiunea dela fericitulū Ioanū Iancu, fostū parochū în Vidra de susū, care realități vorū trece în posesiunea Asociațiunii numai după mórtea soției numitului dăruitorū, precum și cele dela fratele acestuia, dela regretatulū Avramū Iancu, afară de casa proprie a acestui din urmă pentru suma de 2500 fl. care o va depune la subscrierea contractului, și a închiria și casa pe mai mulți anī pentru suma anuală de 30 fl.; raportéză mai de parte, că avēndū afaceri în munții apusenī, dinsulū, după o conțelegere avută cu presidiulū Asociațiunii, a intratū în pertractări cu oferentulū, dlū Iosifū Gomboșū, care s'a și angajatū prin subscrierea unui contractū a cumpera în sensulū ofertului făcutū numitele realități, îndatorindu-se a purta însuși sarcinile și spesele de întabulare, precumū și spesele cu luarea în posesiune a realităților, ce nu se află încă în posesiunea Asociațiunii, cu unū cuvēntū tôte spesele împreunate cu acestū remasū, și a închiria în fine casa susnumită pentru suma anuală de 30 fl. pentru 6 anī. (Ex. Nr. 134/1891).

— Ce privesce vinderea realităților de sub întrebare, cu escepțiunea casei proprii a fericitului Avramū Iancu, fiindū în consonanță cu hotărârile de mai nainte ale comitetului, sē adoptă. Înainte de a procede însă la ratificarea contractului de vēndare stabilitū cu dlū Iosifū Gomboșū între condițiunile de mai susū sē se cēră și opiniunea dlui Mihaiū Andreica, care a fostū în mai multe rēnduri încredințatulū comitetului în afacerea remasului după fericitulū Avramū Iancu. Totodată sē se recerce avocatulū plenipotentatū alū Asociațiunii în acēstă afacere, a raporta despre starea, în care se află cauza, precum și despre aceea: cine folosesce ađi realitățile, care se află în posesiunea Asociațiunii, și pe lângă ce arēndă și în fine până la care terminū s'au datū acelea în arēndă.

Nr. 66. Aŭ intratŭ la comitetŭ taxe dela membrii: Ioanŭ Baci, în Hațegŭ 6 fl. pro 1890; Stefanŭ Ŗelariu, în Hațegŭ 6 fl. pro 1889; Ioanŭ Cornea, în Hațegŭ 6 fl. pro 1890; Ioanŭ Ianza, în Hațegŭ 5 fl. pro 1890; Bucurŭ Popoviciŭ, în Hațegŭ 5 fl. pro 1890, Simeonŭ Micu în Alba-Iulia 5 fl. pro 1891; Dr. Aurelŭ Maniŭ, în Oravița 201 fl. taxa de membru fundatorŭ Ŗi pentru diplomă, „Silvania“ institutŭ de creditŭ Ŗi economii 201 fl. taxă de membru fundatorŭ Ŗi pentru diplomă, Ioanŭ Oncescu, în Rêhêu 5 fl. pro 1890; Comuna politică Rêhăŭ 5 fl. pro 1890; Elia Vlassa, în Blajŭ 5 fl. pro 1890; Dr. Constantinŭ Moisilŭ, în Năsêudŭ 5 fl. pro 1890; Dr. Severŭ Mureșanŭ, în Năsêudŭ 6 fl. pro 1890; Iosifŭ Bala, în Ilva-mare, 5 fl. pro 1889; Ioanŭ cav. Pușcariŭ, în Branŭ 5 fl. pro 1890; Dr. Alexandru Gramma, în Blajŭ 5 fl. pro 1890; Flaviu Șuluțŭ, în Cenade 5 fl. pro 1890.

— Spre scîință.

Sibiiŭ, d. u. s.

Dr. II. Pușcariu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianŭ m. p.,
secretarŭ II.

Verificarea acestui procesŭ verbalŭ se încrede d-lorŭ:
Iosifŭ St. Șuluțŭ, P. Cosma, Z. Boiŭ.

S'a cetitŭ Ŗi verificatŭ. Sibiiŭ, în 29 Aprilie 1891.

P. Cosma m. p.

Ios. St. Șuluțŭ m. p.

Z. Boiu m. p.

CONSEMNAREA

*sumelorŭ colectate în favorulŭ scôlei civile de fete a „Asociațiunei
transilvane“ prin dlŭ Partenie Cosma.*

Ilisie Nêgra, econ. în Chesler; M. C.; econ. în Mediaș; I. Oprianŭ, econ. în Buzd câte 50 cr.; D. Romanŭ, econ. în Mediaș 2 fl.; Toma Mija, George Branŭ, George Balabanŭ, economi în Toderița câte 1 fl.; Sofia Damianŭ, econ. în Feriház 1 fl.; I. Tăvală, Constantinŭ Mares, economi în Secădate câte 50 cr.; Simeonŭ Popoviciŭ, econ. în Streiŭ; Nicolae Angel, econ. în Ludoș; I. Beclea, econ. în Prisaca; Ilie Farkaș, econ. în Hodacŭ; Iosifŭ Ladări, econ. în Dobra câte 1 fl.; N. Adamŭ, econ. în Dobra 50 cr.; P. Florianŭ, econ. în Racovița 1 fl. 50 cr.; Davidŭ Budariŭ, econ. în Racovița 1 fl.; Iosifŭ Luciŭ, econ. în Racovița 2 fl.; N. Sêrbŭ, econ. în Racovița 1 fl.; G. Stoica, A. Sêrbŭ, economi în Racovița câte 50 cr.; N. Vasiu, I. Lupea, economi în Racovița câte 1 fl.; G. Sêrbŭ, econ. în Racovița 50 cr.

Éditura Asoc. trans. Redactorŭ: I. Popescu. Tiparulŭ tipogr. archidiec.